

## Nr 260

Av fru Nettelbrandt m. fl., om sabbatsår.

(Lika lydande med motion nr 224 i Första kammaren)

Senare års utveckling har visat ett växande intresse för att omsätta betydande delar av standardförbättringarna i arbetstidsförkortningar. Till skillnad från kontanta inkomstförbättringar är arbetstidsförkortningen fri från betungande marginals katt. Samhällsstrukturen och den ökade pressen i arbetslivet har också gjort kravet på mera fritid allt starkare accentuerat.

Uttaget av fritid har emellertid hittills i Sverige huvudsakligen skett efter traditionella linjer — kortare arbetsvecka och längre semester. Alltför litet har beaktats i vad mån man genom en omdisposition av fritiden kan få den bättre anpassad till nutidssamhällets krav.

I många andra länder har man sedan länge prövat andra former för fritid. Möjlighet till sammanhängande ledigheter — s. k. sabbatsår eller sabbatsledigheter — finns sålunda sedan flera år för stora grupper i t. ex. England, Australien, Island och USA. Det gäller bl. a. lärare, bilarbetare, metallarbetare och typografer. I Australien t. ex. är en stor del av befolkningen direkt berörd av beslutet om sabbatsledighet.

Inom Sverige har sabbatsår eller sabbatsledighet hittills varit en exklusiv företeelse som endast ett fåtal kunnat utnyttja. Det har gällt vissa personer med alldeles speciella yrken, t. ex. skådespelare, konstnärer eller personer med skapande eller särskilt ansvarsfyllda funktioner. Det är emellertid icke riktigt att låta möjligheten till sabbatsledighet begränsas till snävt avgränsade yrkeskategorier. Frågan bör prövas ur allmän synpunkt med beaktande av alla gruppers intressen.

En första fråga att pröva gäller vilken funktion sabbatsåret eller sabbatsledigheten skall fylla för olika grupper och olika individer samt för vilka tidsperioder av en människas liv behovet av en sammanhängande ledighet kan vara på olika sätt motiverad.

Psykisk ohälsa är allmänt utbredd och är ofta orsak till kroppsliga sjukdomar och nedsatt arbetsförmåga. De psykiska störningarna ger belägg för att ett mycket stort antal människor inte orkar med det hårt uppskruvade tempot. Arbetslivet ställer stora krav och ingen får »sacka efter» i effektivitet och utveckling. Omställningar skapar ovisshet och nervositet.

Hela den moderna miljön med starka koncentrationer till tätorter, stora bostadskomplex, stora arbetsplatser, fullproppade kommunikationsmedel, biltäta gator och vägar och förorenad luft kräver utvilade och psykiskt starka människor för att inte skadeverkningarna skall bli ödesdigra. Den mobiliseringsgraden har inte särskilt många människor. Det växande antalet stressfaktorer och de ökade riskerna för stress måste mötas med positiva åtgärder som kan motverka skadeverkningarna. Längre sammanhängande ledigheter skulle kunna öka den psykiska mobiliseringsgraden.

Värdet av en nära och kontinuerlig kontakt med någon vuxen synes vara av oomstridd betydelse för ett spädbarns psykologiska utveckling. Genom s. k. havandeskapsledighet är detta intresse i viss mån tillgodosett. Många skulle emellertid önska en möjlighet att utöka ledigheten. Likaså finns hos många fäder en önskan att erhålla ledighet för sådant ändamål. En sabbatsperiod, t. ex. ett halvt sabbatsår, skulle för nyblivna fäder kunna bidra till en fördjupad kontakt med barnen och skulle således ha mycket stor positiv betydelse.

I medelåldern upplever många människor ett starkt behov av förnyelse. Önskan att studera vidare tar sig då ofta konkreta uttryck. Utvecklingen går mycket snabbt, och det är ibland en nödvändighet att genom studier förkovra sig i sitt yrke. De rent fysiska krafterna kan också vara nedsatta och bidra till både reducerad effektivitet i arbetet och personlig otillfredsställelse. I sådana fall kunde en sabbatsledighet bli av utomordentlig betydelse, inte bara som personlig stimulans och glädjekälla utan även som direkt bidrag att höja effektiviteten i det efterföljande arbetet. En sabbatsledighet kunde betyda ett sådant radikalt grepp som finge inte bara en nedåtgående trend stoppad utan även vänd uppåt igen. Fysisk och psykisk otillräcklighet, som fungerat som spiral nedåt och lett till mindre och mindre effektiv arbetsinsats och därav följande ytterligare personlig otillfredsställelse, skulle kunna gå att vända i en uppåtgående rörelse mot ökad effektivitet och rikare personlig tillfredsställelse.

För lärare och akademiker har sabbatsledigheten framför allt varit avsedd för studier. De senaste årens utveckling på arbetsmarknaden har ställt vuxenutbildning för stora kategorier i en helt ny dager. Det har blivit en nödvändighet för många att vid mogen ålder skaffa sig en utbildning för att över huvud taget ha möjlighet att med någon framgång hävda sig på arbetsmarknaden.

Vuxna personer — arbetare såväl som tjänstemän och företagare — som kommit ett stycke upp i åldrarna blir vid sysselsättningsinskränkningar särskilt illa utsatta. Dels verkar åldersfaktorn i sig själv negativt, dels har dessa vuxna i mycket stor utsträckning varit utbildningsmässigt eftertagna jämfört med dagens ungdom. Stora avstånd till studieorter, dålig ekonomi och otillräckligt studiestöd gjorde att studier utöver den obligatoriska utbildningen tidigare var en fåtalets möjlighet. För många har där-

för studier vid vuxen ålder blivit ett sätt att förverkliga gamla drömmar. Även i de fall då vuxenstudierna inte är direkt erforderliga för att trygga en fortsatt existens kan de ha ett utomordentligt värde för att öka den personliga tillfredsställelsen. I många fall är svårigheten att göra sig ledig från arbetet utan att göra alltför stora ekonomiska förluster det svåraste hindret för en effektiv vuxenutbildning. Det är rimligt att vuxenutbildningen förverkligas i takt med ungdomsutbildningens utbyggnad. Sammanhängande sabbatsledigheter skulle här kunna spela en avgörande roll.

En *andra* fråga gäller de praktiska och ekonomiska problem som är förknippade med ett sabbatsår. Det är dock viktigt för den ekonomiska bedömningen att hålla i minnet att det inte nödvändigtvis behöver vara fråga om en totalt sänkt arbetstid utan att det också kan gälla en förändrad periodicitet under den aktiva levnadsperioden. Ser man på arbetstiden ur denna vidare synvinkel gäller det inte i första hand en bedömning av vilken utvecklingstakt som kan vara ekonomiskt möjlig eller försvarbar. Framför allt blir det en fråga om vilken periodisering av de aktiva insatserna som är mest lämplig med sikte på att uppnå ett så gott samlat produktionsresultat som möjligt, förbättra hälsotillståndet och öka den enskilda individens tillfredsställelse.

Den genomsnittliga levnadsåldern ökar. Människors förmåga att hålla sig unga längre ökar likaså. Stor arbetslust och arbetskapacitet föreligger allt oftare även i de högre åldrarna. För pensionärerna är stundom det största problemet att bli ställda vid sidan om den aktiva tillvaron. Måhända skulle en sådan individualisering av den aktiva tiden vara motiverad, att man av dem som av någon anledning utnyttjat ett sabbatsår skulle kräva ytterligare ett aktivt år för rätt till pension. Det bör bland annat med hänsyn härtill övervägas att införliva sabbatsåret i det allmänna socialförsäkringssystemet. En rad viktiga frågor måste noggrant undersökas. Det kan exempelvis vara motiverat att bestämma ett visst minimiantal år i arbetslivet innan rätt eller möjlighet till sabbatsår kan föreligga. Formerna för arbetsgivarens självklara medbestämmanderätt bör också utredas. Självklart får kravet på sabbatsledighet inte drivas därefter att viktiga arbetsområden blir funktionsodugliga. Ett väsentligt syfte måste vara att även i det direkta arbetet skapa förbättringar.

År 1966 motionerades från vårt håll i samma fråga. Utskottsmajoriteten avvisade förslaget och hänvisade bl. a. till lösningar genom överenskommelser på arbetsmarknaden. Det bör emellertid påpekas att en lösning genom det allmänna sociala försäkringssystemet eller en lösning genom lämplig spridning av ledigheten under den aktiva levnadsperioden torde förutsätta ett större grepp på frågan än begränsade avtal kan åstadkomma. Inte minst mot den bakgrunden är en offentlig utredning motiverad. Med en sådan genomlysning av problemen kan också ges lämpliga vägar för lösningar.

Under hänvisning till vad ovan anförts hemställas,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning rörande möjligheterna att inom ramen för den allmänna försäkringen eller annorledes ge enskilda individer rätt att under livstiden åtnjuta längre sammanhängande ledighet i form av sabbatsår eller sabbatsledighet.

Stockholm den 23 januari 1969

*Cecilia Nettelbrandt (fp) Sven Gustafson (fp) Per Ahlmark (fp)*

i Göteborg

*Karl-Erik Strömberg (fp) Thorvald Källstad (fp) Karl-Erik Eriksson (fp)*

i Arvika

*Daniel Wiklund (fp)*

*Rolf Sellgren (fp)*

i Stockholm

---

## Nr 261

Av herr Persson i Skänninge, om inspektion av arbetarskyddet inom lantbruks- och trädgårdsnäringarna.

(Lika lydande med motion nr 227 i Första kammaren)

Stockholm den 23 januari 1969

---

*Sven Persson (s)*

i Skänninge